

Недвиги Єлизавета Вікторівна

здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Гарець Надія Олексіївна

старший викладач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ СІМ'Ї ЯК ЧИННИК ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Актуальність теми обґрунтовується особливою ситуацією, що складається в сучасному світі, в тому числі в Україні. Сучасна сім'я існує в складних умовах невизначеності, розмиття традиційних цінностей та необхідністю пошуку власних моральних та ціннісних орієнтирів. Психологічний клімат в сучасних українських сім'ях може відрізнятися високим рівнем напруги. Наявність дитини, в свою чергу, накладає додаткову відповідальність за благополучне життя, майбутнє, за виховання здорової особистості та повноцінного члена суспільства. Разом з тим, нестабільні умови, нездоровий сімейний клімат може негативно позначатися на емоційній сфері особистості, що формується. Таким чином, необхідністю є дослідження особливостей того, як психологічний клімат може позначатися на емоційному розвитку дитини.

Аналіз сучасних публікацій показує зростаючий інтерес дослідників з зазначеної проблеми; зокрема, поняття психологічного клімату та зокрема, клімату в межах сім'ї розглянуто Р. П. Федоренко, О. І. Бондарчук, Л. М. Маценко; його роль у формуванні особистості дитини зазначено Н. Д. Трофайлою, О. Передрій, Д. Трояновською, С. С. Заєць та ін.

Мета - теоретично проаналізувати особливості психологічного клімату сім'ї як чинника емоційного розвитку дітей.

Виклад основного матеріалу. Сучасні погляди на природу емоцій характеризуються наявністю різноманітних теорій, що пояснюють принципи виникнення та протікання емоційних переживань людини. Серед них можна виділити, зокрема, теорію когнітивного дисонансу Л. Фестінгера. На його думку, позитивні емоційні переживання виникають, коли очікування людини збуваються, а когніції втілюються в життя. Негативні емоції, в свою чергу, виникають, коли між очікуванням і результатами є невідповідність [1].

Необхідно розглядати, однак, не тільки емоції загалом, але і їх виникнення і розвиток в онтогенезі. Так, К. М. Бріджес, спостерігаючи за зміною поведінки дітей, запропонувала генетичну теорію емоцій. В рамках

даного дослідження було виявлено вікові періоди появи тих або інших емоцій. Зокрема, етапом диференціації негативних емоцій у страх, огиду та гнів спостерігаються у період 6 місяців, а у рік захоплення диференціюється на піднесення та прихильність [2].

Уявлення про зв'язок емоційного стану матері та дитини представлено в роботах вчених, спрямованих на виявлення особливостей реакцій дитини, що можна відзначити вже у період вагітності: зокрема, виявлено, що емоції дитини змінюються під час слухання голосу матері [3]. Ряд досліджень виділяє значущу роль емоційного зв'язку дитини із дорослим в ранні роки життя, а отже, і значущий внесок емоційного клімату родини. Розвиток емоційної сфери дитини починається з моменту народження, і проходить у тісній взаємодії із значущими дорослими, що її оточують. Саме дорослі забезпечують спочатку фізіологічні, а також емоційні потреби немовляти, стають «прикладом» наслідування емоційних реакцій, встановлюють контакт з дитиною та надають можливість навчитися конструктивним формам вираження емоцій. Розвиток емоцій включає зростання довільності в їх вираженні.

Психологічний клімат сім'ї відображає стійкий емоційний настрій кожного члена родини, формується на основі емоційних переживань кожного, на їх відносинах та ставленнях один до одного, інших людей, подій у світі. Отже, настрої кожного впливає на загальну психологічну атмосферу, а та, в свою чергу, обумовлює загальну життєздатність сім'ї як системи [4].

В контексті психологічного клімату сім'ї та його впливу на формування емоційного розвитку дитини важливо розглянути те, як виховання позначається на стосунках «батьки-дитина». Так, Е. Ейдемільер описав ряд стилів негармонійного сімейного впливу: гіпопротекція, домінуюча гіперпротекція, гіперпротекція, що може призводити до емоційного нехтування, жорстких взаємин, підвищеної моральної відповідальності.

Д. Баумрінд описує чотири стилі виховання:

- авторитарний: високий показник структури, низький показник тепла;
- поблажливий: високий показник тепла без структури;
- авторитетний: високий показник і тепла, і структури; норми зрілої поведінки;
- неуважний: низькі показники і тепла і структури.

Емоційні фактори важливо враховувати, оскільки вони можуть не тільки посилювати виховні впливи, але і обумовлювати ціннісну складову ставлень дитини до предметів і явищ, що вона засвоює від дорослих. Захоплення, схвалення дорослими тих або інших явищ стають предметом переживань самої дитини. Звідси висновок: від того, що переживатиме дитина в родині, залежатимуть й особливості її «Я» [5, 6].

Висновки. Виявлено, що емоційний стан та поведінка батьків, їх реакція на емоційні прояви дитини є суттєвим чинником, що обумовлює її емоційний розвиток. Спостерігаючи за реакціями дорослих, дитина вчиться регулювати

власні емоції. Разом з тим, сім'ї в Україні перебувають у складних, напружених умовах, що можуть призводити до втрати гармонії у сімейних стосунках, і, як наслідок, позначатися на емоційному стані дітей.

Аналіз досліджень дозволив встановити та підтвердити, що найбільш гармонійними та сприятливими для емоційного розвитку дитини є ті стилі виховання, в яких присутні як тепло, так і дисципліна. Відповідно, більш сприятливий емоційний клімат в сім'ї призводитиме до того, що діти будуть схильні мати ознаки позитивного емоційного розвитку. Натомість, діти із авторитарних, неуважних сімей частіше стикаються із негативними емоціями, недоброзичливим ставленням до оточуючих, схильні до конфліктів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сивогракова З. А., Алексеєнко Н. В. Психологія емоцій. Регуляція емоцій. Практикум з дисципліни «Психологія» Харків, 2017. 40 с.
2. Компанець Н.М. Розвиток та формування емоційно-вольової сфери у дітей дошкільного віку: Науково-методичний посібник. Київ: Актуальна освіта, 2023. 42 с.
3. Склянська О.В. Формування соціальної взаємодії дітей раннього віку з порушеннями розвитку із близьким дорослим: дис.канд.психол.н.. К., 2019.
4. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї. Київ, 2001. 96 с.
5. Комар Т., Шістка О. Психологічні особливості розвитку емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку. *Psychology Travelogs*, 2023. (4), с. 70–77.
6. Заєць С. С. Роль сімейного середовища в процесі соціальної адаптації дитини. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Луцьк, 2012. № 7(232) : Педагогічні науки. С. 139–144.